

В. О. Шведун,
д.держ.упр., професор, професор кафедри економіки та публічного управління, Національний
аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського "Харківський авіаційний інститут"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5470-8288>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.4.225

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕЧНИМ ПОВОЄННИМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

V. Shvedun,
Doctor of Science in Public Administration, Full Professor, Professor of the Department of Economics and Public
Administration, National Aerospace University named after M.Ye. Zhukovsky "Kharkiv Aviation Institute"

POLITICAL AND LEGAL MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATION OF SAFE POST-WAR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

У статті здійснено дослідження політико-правового механізму державного управління безпечним повоєнним соціально-економічним розвитком регіонів. Зокрема, охарактеризовано особливості підзаконних актів у сфері забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів. Проаналізовано засоби державно-правового регулювання у сфері соціально-економічної безпеки регіонів. Виокремлено шляхи забезпечення повоєнного розвитку соціально-економічної безпеки регіонів України.

Підкреслено, що у вузькому сенсі державно-правове регулювання у сфері соціально-економічної безпеки регіонів можна розглянути як діяльність органів державної влади, яка здійснюється на основі та на виконання законів, спрямована на вплив на суспільні відносини, пов'язані із захистом загальнодержавних і суспільних інтересів, а також досягненням повоєнних стратегічних пріоритетів.

Зазначено, що специфіка державно-правового регулювання соціально-економічної безпеки регіонів визначає імператив держави на використання всіх трьох методів регулювання: дозвіл, припис і заборона. Зокрема, дозвіл реалізується за допомогою відповідних норм права; припис і заборона — найбільш відомі і часто вживані на практиці, як види державно-правового регулювання — та включені в механізм застосування заходів адміністративного примусу у сфері соціально-економічної безпеки.

Підкреслено, що визначений наразі курс на повоєнне забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів в Україні за рахунок економічного зростання шляхом розвитку національної інноваційної системи, підвищення продуктивності праці, освоєння нових ресурсних джерел, модернізації пріоритетних секторів національної економіки, удосконалення банківської системи, фінансового сектора послуг і міжбюджетних відносин тощо об'єктивно зумовлює зростання значення та ролі, насамперед, регуляторної політики та виваженого державно-правового забезпечення такого виду безпеки.

The article studies the political and legal mechanism of public administration of safe post-war socio-economic development of regions. In particular, the features of by-laws in the sphere of ensuring of the socio-economic security of regions are characterized. The means of state-legal regulation in the sphere of socio-economic security of regions are analyzed. The ways of ensuring of the post-war development of socio-economic security of the regions of Ukraine are proposed.

It is emphasized that in a narrow sense, state-legal regulation in the sphere of socio-economic security of regions can be considered as the activities of public authorities, which are carried out on the basis of and on the implementation of laws, aimed at influencing public relations concerning protection of national and public interests, as well as the achievement of post-war strategic priorities.

It is shown that the specificity of state-legal regulation of socio-economic security of regions determines the imperative of the state to use of all three methods of regulation: permission, prescription and prohibition. In particular, permission is implemented through the relevant rules of law; prescription and prohibition are the most well-known and often used methods in practice, as types of state-legal regulation and are included in the mechanism for applying of administrative coercion measures in the field of socio-economic security.

It is emphasized that the current course on the post-war provision of socio-economic security of regions in Ukraine due to the economic growth through the development of the national innovation system, increase in labor productivity, development of new resource sources, modernization of priority sectors of the national economy, improvement of the banking system, the financial sector of services and interbudgetary relations, etc., objectively determines the growth of importance and role, first of all, of regulatory policy and balanced state-legal provision of this type of security.

Ключові слова: політико-правовий механізм, соціально-економічний розвиток регіонів, державно-правове-регулювання, повоєнні стратегічні пріоритети.

Key words: political and legal mechanism, socio-economic development of regions, state-legal regulation, post-war strategic priorities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Аналіз розвитку соціально-економічної ситуації в Україні свідчить, що необхідний комплекс заходів, які б дозволили не тільки вчасно виявляти і нейтралізувати загрози соціально-економічній безпеці регіонів, але створювали б умови для ефективного і динамічного повоєнного розвитку вітчизняної економіки. Йдеться про забезпечення результативності компонентів політико-правового механізму забезпечення соціально-економічної безпеки, які об'єднують всі елементи системи з метою реалізації стратегії такої безпеки як концепції, що визначає один із напрямів державної соціально-економічної політики.

Слід зауважити, що стан справ у сучасній економіці України вимагає внесення певних коректив до Стратегії національної безпеки у напрямку підтримки економічної безпеки. При цьому, крім визначення системи загроз і ступеня їх небезпеки економічній безпеці регіонів, варто також вести мову і про нові виклики для неї. Окрім закріплених в аналізованій стратегії загроз (в енергетичній, інфраструктурній та інших сферах), до них можемо віднести також негативні фактори у фінансовій сфері, зокрема нецільове використання бюджетних коштів, масштабне ухилення від сплати податків, незаконне переведення в готівку грошових коштів, фіктивні фінансові операції і легалізація злочинно нажитих до-

ходів тощо. Вищенаведене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наразі важливою дослідницькою проблемою є з'ясування питання про те, наскільки зазначені особливості у сфері соціально-економічної безпеки регіонів відповідають загальним тенденціям розвитку співвідношення закону і підзаконних актів у системі державного управління сучасної України. Приймаючи до уваги численні наукові авторські напрацювання у цьому контексті, зокрема, таких авторів, як: В. Артеменко, В. Василенко, З. Герасимчук тощо, слід зазначити, що недостатньо дослідженими залишаються механізми державного управління безпечним повоєнним соціально-економічним розвитком регіонів, зокрема, політико-правовий.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою роботи є дослідження політико-правового механізму державного управління безпечним повоєнним соціально-економічним розвитком регіонів.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання:

— охарактеризувати особливості підзаконних актів у сфері забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів;

— проаналізувати засоби державно-правового регулювання у сфері соціально-економічної безпеки регіонів;

— виокремити шляхи забезпечення повоєнного розвитку соціально-економічної безпеки регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Слід зауважити, що існують такі особливості підзаконних актів у сфері забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів:

— вони деталізують і конкретизують значну кількість вихідних положень законів, забезпечуючи таким чином, максимальну реалізацію законних інтересів особистості, юридичних осіб і суспільства в цілому у різних сферах економіки та життєдіяльності;

— у випадках відсутності законодавчого регулювання підзаконні акти у сфері соціально-економічної безпеки регулюють суспільні відносини, що входять у предмет відання органу, який видає даний вид актів, замість закону;

— підзаконні акти у сфері соціально-економічної безпеки відрізняються різноманітністю і неоднорідністю, однак через відсутність достеменного закріплення ієрархії нормативно-правових актів непоодинокими є випадки, коли ускладненням є визначення юридичної сили відповідних документів;

— підзаконні акти у сфері соціально-економічної безпеки мають державний характер, оскільки реалізацію прийнятих актів, включаючи і примусовий вплив на осіб, які ухиляються від їх виконання, є обов'язком державних органів;

— зазначені акти приймаються відповідно до встановленої іншими правовими актами процедури, і з урахуванням вимог до змісту і форми [1; 3; 5].

Отже, у вузькому сенсі державно-правове регулювання у сфері соціально-економічної безпеки регіонів можна розглянути як діяльність органів державної влади, яка здійснюється на основі та на виконання законів, спрямована на вплив на суспільні відносини, пов'язані із захистом загальнодержавних і суспільних інтересів, а також досягненням повоєнних стратегічних пріоритетів.

Слід зазначити, що багато принципових положень вітчизняного законодавства, що стосуються забезпечення соціально-економічної безпеки, зокрема, статусу учасників правових відносин, розпорошені серед значної кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили. Іншими словами, у сучасному законодавстві з питань безпеки відсутнє єдине законодавче ядро — спеціальний закон, який регулює сферу соціально-економічної безпеки регіонів. На наше переконання, у такому законі можна було б зафіксувати групи норм, що встановлюють таке:

а) основні принципи державного управління у сфері соціально-економічної безпеки регіонів;

б) правове становище суб'єктів у цій сфері;

в) форми і методи державно-управлінської діяльності і реалізації державного управління у сфері соціально-економічної безпеки;

г) способи та порядок забезпечення законності в державному управлінні у сфері соціально-економічної безпеки регіонів;

д) критерії, індикатори та показники соціально-економічної безпеки регіонів, за якими можливо оцінювати стан її забезпечення, а також інституціональні особливості здійснення моніторингу соціально-економічної безпеки регіонів [2; 4].

У продовження зауважимо, що динамічний розвиток соціально-економічних відносин має суттєвий вплив на відповідні зміни правової бази, коригуючи і змінюючи її. Беручи до уваги зазначену роль державно-правових засобів у регулюванні соціально-економічних процесів, можемо стверджувати, що правові засоби інституційно оформлюють існуючі соціально-економічні відносини та надають ринковим механізмам статусу легітимних, а це дозволяє в межах закону впливати на розвиток таких відносин, здійснювати їх охорону власними й йому специфічними засобами [1; 4].

Засоби державно-правового регулювання у сфері соціально-економічної безпеки регіонів, будучи правовими засобами досягнення цілей і вирішення задач держави, а також виконання державних функцій, представляють собою складне явище правової дійсності і характеризують саму систему юридичних засобів і способів, за допомогою яких такі відносини регулюються. Під методом у праві розуміється сукупність прийомів, засобів, принципів і правил, за допомогою яких охоплюється сутність явища, його ключові риси та специфіка [2; 5].

Ім протиставляються цивільно-правові методи, властиві цивільно-правовим і подібним з ними правовідносинам, у яких існує рівність сторін. Однак така класифікація виявляється досить обмежувальною та потребує уточнення за рахунок застосування положень міждисциплінарної науки — державне управління, оскільки вони дозволяють охопити все різноманіття існуючих правовідносин у сфері соціально-економічної безпеки. Власне кажучи, методи правового регулювання в означеній сфері можуть бути дозвільного, забороняючого, стимулюючо-мотиваційного та іншого характеру. При цьому в правовій системі України використовується три основні методи державно-правового регулювання: які зобов'язують, ті, що забороняють, і ті, що дозволяють, тобто — це припис, заборона та дозвіл. Сукупність зазначених методів державно-правового регулювання визначають напрямки забезпечення соціально-економічної безпеки [1; 3].

У сфері соціально-економічної безпеки переважаючим є державно-правовий метод приписів, що обумовлено специфікою управлінських відносин, в яких суб'єкт державного управління впливає на об'єкт управління методом розпорядчого характеру. Інші особливості методу державно-правового регулювання правовідносин у даній сфері впливають з самих особливостей цих відносин.

Суб'єкти державної влади у сфері соціально-економічної безпеки наділені правом застосовувати найрізноманітніші заходи впливу на інших учасників правовідносин у цій сфері, зокрема, вони можуть таке: затребувати пояснення, відкласти розгляд, дати вказівки, відмовити в проханні, використовувати засоби адміністративного, дисциплінарного примусу тощо. Логічно продовжити, що з некоректними діями суб'єктів влади громадяни, установи та підприємства можуть боротися

найчастіше виключно за допомогою подачі скарг (позовів) до компетентних державних органів [2-4].

Таким чином, у сфері соціально-економічної безпеки регіонів засобами державно-правового впливу на функціонування цієї сфери є заборони, обмеження та зобов'язання, а також дозволи, рекомендації та заохочення. Щодо оперативного-розпорядчої діяльності, то в якості методів вона здійснюється в межах структуризації, правонаділення, розподіл обов'язків і ресурсів, легалізації, обліку, контролю, заохочення, переконання та тимчасових обмежень. У цій державно-управлінській діяльності використовуються такі правові методи, як вирішення спорів і примус [2; 5].

Таким чином, специфіка державно-правового регулювання соціально-економічної безпеки регіонів визначає імператив держави на використання всіх трьох методів регулювання: дозвіл, припис і заборона. Дозвіл реалізується за допомогою відповідних норм права; припис і заборона — найбільш відомі і часто вживані на практиці, як види державно-правового регулювання — включені в механізм застосування заходів адміністративного примусу у сфері соціально-економічної безпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У цілому, визначений наразі курс на повоєнне забезпечення соціально-економічної безпеки регіонів в Україні за рахунок економічного зростання шляхом розвитку національної інноваційної системи, підвищення продуктивності праці, освоєння нових ресурсних джерел, модернізації пріоритетних секторів національної економіки, удосконалення банківської системи, фінансового сектора послуг і міжбюджетних відносин тощо об'єктивно зумовлює зростання значення та ролі, насамперед, регуляторної політики та виваженого державно-правового забезпечення такого виду безпеки.

Визначення принципів подібного забезпечення соціально-економічної безпеки є важливим, зважаючи на те, що принципи значимі як для структурованості системи законодавства, так і для правозастосування — вони допомагають детермінувати сенс правових норм і (якщо буде потреба) влучно заповнити наявні прогалини.

Література:

1. Артеменко В. Комплексне оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку регіонів на основі критеріїв якості життя населення. Регіональна економіка. 2005. № 3. С. 84—93.
2. Білак Г. Діагностика подібності регіонів України за проблемами соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 12. С. 115—123.
3. Василенко В. Про деякі результати економічної діагностики розвитку регіонів. Економіка України. 2013. № 1. С. 12?25.
4. Герасимчук З. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону. Регіональна економіка. 2008. № 5. С. 1—9.
5. Корж І. Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. Правова інформатика. 2012. № 4 (36). С. 69—75.

References:

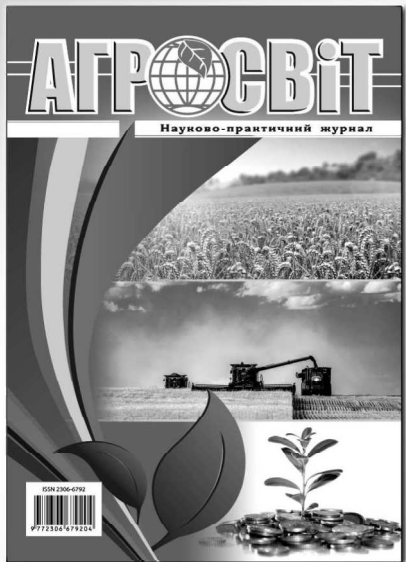
1. Artemenko, V. (2005), "Comprehensive assessment of the effectiveness of socio-economic development of regions on the basis of criteria for the quality of life of the population", *Rehionalna ekonomika*, vol. 3, pp. 84—93.
2. Bilak, H. (2013), "Diagnostics of similarity of regions of Ukraine on the problems of socio-economic development", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 12, pp. 115—123.
3. Herasymchuk, Z. (2008), "Economic essence of the investment infrastructure of the region", *Rehionalna ekonomika*, vol. 5, pp. 1—9.
4. Korzh, I. F. (2012), "State security: methodological approaches to the system of constituent concepts", *Pravova informatyka*, vol. 4 (36), pp. 69—75.
5. Vasylenko, V. (2013), "On some results of economic diagnostics of regional development", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 12—25.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292